

Zrnka Meštrović

RJEČNIK BAZILIJA FABERA KAO PREDLOŽAK VITEZOVIĆEVU "LEXICON LATINO-ILLYRICUM"

U članku se navode sva dosadašnja istraživanja Vitezovićeve *Lexicon latino-illyricum* s lingvističkoga aspekta, te otkriva i dokazuje osnovni izvor navedena rječnika.

1. Pavao Ritter Vitezović (Senj 1652-Beč 1713) neprijeporno je jedna od najznamenitijih osoba hrvatske kulture sedamnaestoga stoljeća. O tome svjedoči njegovih 36 književnih i filoloških radova, 76 historiografskih te 66 grafičkih (bakroreza). U sintetskim prikazima ističu Vitezovića kao prvog znatnijeg profesionalnog književnika u hrvatskoj književnosti¹, kao polihistora² te kao jednog od najznačajnijih preteča hrvatskoga narodnog preporoda³ tridesetih godina devetnaestoga stoljeća.

Uz glavno djelo o P. Vitezoviću iz pera V. Klaića, *Život i djela Paula Rittera Vitezovića, 1652-1713*, Zagreb 1914, V. Putanec nas upućuje na veliku literaturu o P. Vitezoviću koju je sastavila M. Despot, objavljenu u prigodnoj plaketi *Djela Paula Vitezovića 1652-1713*, Zagreb 1952, str. 38-46. Taj popis bibliografskih jedinica ide do 1952. godine.⁴

2. S filološko-lingvističkog stajališta istraživače je u prvome redu zanimala Vitezovićeve grafijska reforma, odnosno postupno uvođenje monografemskog sustava u književnim i historiografskim radovima (*Odiljenje sigetsko*, *Kronika*, *Priručnik*, *Plorantis Croatiae saecula duo*) do gotovo potpuna sazrijevanja istih ortografskih rješenja⁵ u rukopisnom *Lexiconu*. Drugo područje istraživanja jest

¹ M. Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, MH, Zagreb 1961, str. 349.

² V. Putanec, *Lingvistički rad Paula Vitezovića*, Forum 25, 3-4, Zagreb 1986, str. 349.

³ M. Franičević-F. Švelec-R. Bogišić, *Povijest hrvatske književnosti*, Liber, Zagreb 1974, knj. 3, str. 261.

⁴ V. Putanec, n.dj., str. 349.

⁵ M. Moguš, J. Vončina, *Latinica u Hrvata*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 11, Zagreb 1969, str. 73, 74. M. Moguš, *P. Vitezović kao jezikoslovac*, Zbornik Zagrebačke slavističke škole

Vitezovićev jezik, svojevrsna čakavsko-kajkavsko-štokavska sinkrazija⁶ koju su srećemo u njegovim književnim djelima. Konačnica te hibridne trodijalektalne koncepcije dotjerana je upravo u *Lexiconu*, "plodu kasne faze svojega autora (koji ga je redigirao u prvim godinama 18. st.)"⁷. Istraživači ističu Vitezovićevu svijest i težnju za jezičnom čistoćom⁸, pa je u tom smislu *Lexicon latino-illyricum* trebao pružiti instrumentarij, odnosno ustanoviti leksički fond "ilirskoga"⁹ jezika.

Očigledno je da sve analize Vitezovićevih filološko-lingvističkih radova izravno vode ka njegovu kapitalnom djelu, rječniku, nažalost ostalom u rukopisu. *Lexicon latino-illyricum* čuva se u Metropolitanskoj biblioteci NSB pod signaturom MR 112. Uspješno je datiran¹⁰ na temelju proučavanih grafijskih reformi na prijelazne godine iz sedamnaestoga u osamnaesto stoljeće. Riječ je o svesku od 566 listova, form. 21x66. Folijacija je kasnije upisana rukom. Tekst rječnika, uključujući i mnoštvo dodataka na marginama, uredno je pisan. Slijede popisi riječi svrstani u skupine prema značenju: *Lexicon nominum propriorum et festorum apud Illyros celebriorum* (l. 528-538), *Nominum illyricorum interpretatio* (l. 540-542), *Nomina Sacrae scripturae interpreta, ex P. Amando Ejsenberner Benedictino* (l. 544-557), *Lexicon verborum et nominum infantilium* (l. 558), *Nominum illyricorum interpretatio* (l. 559-561), *Nomenclatura planetarum qua poetice et qua astronomice apud Illyrios nuncupator, item decorum et heroum apud poetas celebratorum* (l. 562), *Lexicon interjectionum illyricarum* (l. 563-564), *Navium nomenclatura* (l. 565), *Fungorum nomenclatura* (l. 566).

Postojao je i prvi dio rječnika, hrvatsko-latinski u dva sveska, kojemu je izgubljen svaki trag. O tomu svjedoči sâm Vitezović, kako ga citira V. Klaić: "Tako su mi obećani troškovi za štampanje Ilirsko-latinskoga i Latinsko-ilirskoga rječnika (*Lexicon Illyrico-Latinum et Latino-Illyricum*), koje je djelo ogromno i potrebuje više godina da se doštampa."¹¹

3. O potrebi istraživanja leksičkoga fonda *Lexicon*a upozorio je već T. Matić¹² upućujući na riječi koje ARj nema ili na one za koje ima potvrda iz kasnijih razdoblja. Razlog tomu je činjenica da je Vitezovićev rječnički korpus korišten

2, 1974, 73-79. V. Putanec, n. dj., str. 349. J. Vončina, *Jezična baština*, Književni krug, Split 1988, 241-241.

⁶ V. Putanec, n. dj., str. 353.

⁷ J. Vončina, *Jezična baština*, Književni krug, Split 1988, str. 193.

⁸ Z. Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, SNL, Zagreb 1978, str. 86.

⁹ F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, MH, Zagreb 1962, str. 316.

¹⁰ V. Putanec, n. dj., str. 353. J. Vončina, *Jezična baština*, Književni krug, Split 1988, str. 242.

¹¹ V. Klaić, *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652.-1713.)*, MH, Zagreb 1914, str. 237.

¹² T. Matić, *Vitezovićev Lexicon latino-illyricum*, Rad JAZU 303, str. 5.

za ARj počevši od slova R, a tek Dopune ARj, koje izrađuje Zavod za hrvatski jezik HFI, uključuju čitavu građu. Pomorsku terminologiju iz rječnika ekscerpirao je i uspoređivao s građom iz prestižnih hrvatskih rječnika B. Jurišić¹³. Tu ekscerpciju koristi djelomično V. Vinja u svojoj studiji *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*¹⁴, dok Z. Meštrović¹⁵ obrađuje Vitezovićev cjelokupan talasozoonimijski inventar. N. Vajs¹⁶ bavi se u nizu članaka fitonimijskom komponentom Vitezovićeva *Lexicona*.

Sa stajališta onomastičke analize V. Putanec¹⁷ je detaljno proučio antroponimijski fond iz dodatka *Lexiconu*, i to s prijepisom, komentarom i registrima. Toponimijsku koncepciju obradila je Z. Meštrović¹⁸.

4. Iz korpusa hrvatske leksikografije Vitezovićevu *Lexiconu* prethode Vrančićev *Dictionarium* (1595), Habeličev *Dikcionar* (1670) i Mikaljin *Thesaurus Linguae Illyricae* (1651). Smatramo da su ta djela Vitezoviću bila dostupna. Eventualni utjecaji kojega od njih na desnu, hrvatsku stranu *Lexicona* do sada nisu istraženi.

Onomasiološke studije Vitezovićeve rječničke građe u novije vrijeme, poglavito izučavanja talasofaunog nazivlja, kao i fitonimijska istraživanja, potcrtala su već dugo nazočan problem autorova latinskoga predloška. B. Jurišić naglasio je Vitezovićev prinos "našem upoznavanju s hrvatskim latinitetom srednjega i novoga vijeka"¹⁹, no time se nije dalje bavio.

Radeći na člancima o toponimijskoj koncepciji *Lexicona* i analizirajući talasofauno nazivlje u istome djelu, obilatno sam zagledala u nekoliko Calepinovih izdanja koji su mi u knjižnom fondu NSB u Zagrebu bila dostupna. Riječ je, naravno, o svojevrsnim riznicama renesansnoga znanja, koje u golemom broju izdanja od početka 15. st. do duboko u 18. st. s više ili manje prepravki pod nazivom *Dictionarium* kruže evropskim prostorom. Iz oskudnih podataka znamo da je začetnik tog tipa rječnika Talijan iz Bergama Ambrogio da Calepio (1435-1511), pripadnik augustinskoga reda.²⁰ "Cijeli svoj život posvetio je izradi rje-

¹³ B. Jurišić, *Pomorski izrazi u Vitezovićevu rječniku*, Anali Jadranskog instituta, sv. 1, Zagreb 1956.

¹⁴ V. Vinja, *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, Logos, Split 1986; osobito u I, 211 i u II, 137 te passim.

¹⁵ Z. Meštrović, *Talasozoonimi u "Lexicon latino-illyricum" Pavla Vitezovića I. ihtionimi*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik HFI, sv. 18, Zagreb 1992.

¹⁶ Prvi u nizu jest: N. Vajs, *Fitonimija u Vitezovićevu rječniku "Lexicon latino-illyricum"* (I), Rasprave Zavoda za hrvatski jezik HFI, sv. 18, Zagreb 1992. Drugi vidi u ovoj publikaciji.

¹⁷ V. Putanec, *Pavao Vitezović (1652-1713) kao onomastičar*, I. *Antroponimija u Lexicon latino-illyricum (17-18. st.)*, Rasprave Instituta za jezik JAZU 1, Zagreb 1968, str. 45-88.

¹⁸ Z. Meštrović, *Toponimijska koncepcija Pavla Rittera Vitezovića u "Lexicon latino-illyricum"*, Rasprave Zavoda za jezik IFF, sv. 17, Zagreb 1991.

¹⁹ B. Jurišić, v. bilj. 12, str. 238.

čnika, koji je uz polazni, latinski natuknički dio sadržavao talijanske, grčke i hebrejske ekvivalente. Izdan je prvi put 1502. godine u Reggio. Sâm ga je nazvao *Cornucopia*, dok u brojnim preradbama i dopunama kroz tri stoljeća od strane velikih kompilatora, npr. Passerat, Luigi de la Cerda i Chifflet, nosi ime *Dictionarium*. Reprezentativnima se smatraju sedmojezična izdanja: Pavia 1718 i Padova 1772."²¹ O popularnosti imena Calepin svjedoči i podatak da ga u francuskome nalazimo u apelativiziranome liku sa značenjem *notes*²².

U vlastitim radovima koji su za temu imali Vitezovićev rječnik navodene su podudarnosti latinskih natuknica pojedinih Calepina s Vitezovićevom latinskom, lijevom rječničkom stranom: Calepinus Ambrosius, Argentorati 1516, Schurer (M 10588); Calepinus Ambrosius, Viennae 1521, Anshemus (M 11563); Ambrosi Calepini Dictionarium, Lugduni 1681 (NSB I. 461). Budući da nam to nije bio zadatak ni namjera, uočene podudarnosti naveli smo kao ilustraciju jedino u bilješci.²³ Međutim, činilo se već na prvi pogled malo vjerojatnim da Pavao Vitezović kompilira svoj latinski inventar iz nekolicine rječnika, polazeći već od toga da bi takav postupak iz tehničke naravi stvari iziskivao napor više ljudi, a gotovo bio neizvediv Vitezoviću, koji je uz rad na svojem rječniku pripremao za tisak ili pak sâm napisao golem broj knjiga i, kako znamo iz Klaićeve biografije, trošio velik dio svojega vremena u borbi za egzistencijalni minimum. Dakle, kompilaciju latinskoga inventara iz više Calepinovih izdanja posve smo isključili.

Kad smo u lipnju 1993. godine pronašli rječnik iz fonda NSB u Zagrebu (signatura I. 128) s mnogobrojnim bilješkama ispisanih Vitezovićevom rukom i, u očigledno naknadnom uvezu, naslovljen nepoznatim perom kao *Calepini Dictionarium*, nije bilo razloga ne vjerovati da se doista radi o jednom Calepinovu izdanju kojim se P. R. Vitezović koristio kao predloškom za izradu svojega *Lexicon latino-illyricum*.

5. Listovi knjige o kojoj govorimo formata su 17x28 cm (sl. 1). Obilate Vitezovićeve bilješke perom najvećim su dijelom prekinute na marginama, iz čega zaključujemo da je knjiga naknadno obrezana da bi, vjerojatno u prošlom stoljeću, mogla biti uvezana u zadani format. Međutim, tekst samoga rječnika, koji ćemo potanko opisati, organiziran je u dva stupca, tako da, unatoč obrezanim marginama, ima dovoljno Vitezovićevih bilješki i između stupaca (sl. 2).

Riječ je o latinsko-njemačkome rječniku, koji počinje s prvom desnom stranom, te broji 700 stranica. Latinski natuknički dio organiziran je u pojmovnim

²⁰ *Biografia universale antica e moderna*, Venezia MDCCCXXIII, vol. IX, str. 98-99.

²¹ *Enciclopedia Cattolica*, Città del Vaticano 1949, vol. III, str. 371. (Prijevod autora.)

²² *Le petit Robert*, Paris 1968, str. 215, s. v. *Calepin*: Petit carnet de poche sur lequel on note des renseignements, des impressions.

²³ Z. Meštrović, o. c. u bilj. 18, str. 127, bilj. 20.

natuknicama, koje sadrže niz podnatuknica. Podnatuknice teku u slijedu, odvojene osobitim grafičkim znakom, koji često nalazimo u tiskanim rječnicima do u 18. stoljeće. Gramatička odrednica bilo natuknice bilo podnatuknica dana je na latinskom, a semantizam na njemačkom jeziku. Redovito se uz latinske natuknice koje potječu iz grčkoga navode i odgovarajući grčki likovi. Natuknice su odreda bogato potkrijepljene primjerima iz latinskih, pa i grčkih izvornika. Rječnik počinje ukrasnim frizom, a svako slovo inicijalom.

Iza navedenoga rječnika slijedi prvi adligat: HUMANI CORPORIS MEMBRA, EX IOANNIS HONTERI CORONENSIS RUDIMENTORUM COSMOGRAPHICORUM od 701. do 703. stranice.

Drugi adligat ima novu numeraciju 3-80, a naslovljen je: EPITOME QUATUOR LIBRORUM CONRADI GESNERI DE HISTORIA ANIMALIUM, QUADRUPEDUM, VIVIPARORUM, AQUATILIUM, ET VOLATILIUM ... A *Basilio Fabro Sorano*. CUM GRATIA ET PRIVILEGIO CAES. MAIEST. ET ELECT. SAXONIAE. *Typis Gotthardi Voegelini*. Tekst je organiziran u dva stupca, u formi rječnika. Latinskom nazivlju životinja iz Gesnerovih predložaka dodani su odgovarajući njemački ekvivalenti. U ovoj kompilaciji Gesnerovih znamenitih djela ima također Vitezovićevih bilješki na marginama, ali time ćemo se baviti u novome radu.

Čitav primjerak knjige o kojemu ovdje govorimo dobrano je nagrizen zubom vremena. Prema oštećenju papira zaključujemo da je knjiga čuvana u vlažnom prostoru. Djelomično je nagorena (posebno je oštećen njen donji desni ugao), što je dokaz da bila u Vitezovićevoj tiskari²⁴ na Griču, koja je stradala u požaru. Naznačit ćemo ovom prilikom problem kako je spomenuti primjerak knjige došao u posjed NSB, no to ćemo ostaviti daljnjim istraživanjima. Dometimo da je rječnik o kojemu govorimo mjestimično pokapan istom tintom kojom su pisane bilješke. No, u cjelini uzevši, nema prepreka za čitanje ni latinskoga teksta, niti onoga dijela Vitezovićevih bilješki koje nisu odrezane zbog naknadnoga uveza (sl. 3).

Kako je tip slova, kvaliteta papira i grafičkih rješnja unutar natuknica u opisanome rječniku bez naslovne stranice i u kompilaciji Gesnerovih knjiga o životinjama identična, zaključili smo da se nesumnjivo radi o djelu iste tiskare i da je riječ o jednoj cjelini.

Nadalje, Sorau (Niederlausitz) u današnjoj njemačkoj pokrajini Brandenburg mjesto je rođenja jednoga od najznačajnijih njemačkih erudita šesnaestoga stoljeća, Basiliusa Fabera (Sorau 1520-Erfurt 1575). Njegovo znamenito djelo *Thesaurus eruditionis scholasticae*, koje izlazi u Leipzigu 1572. godine, nije samo rječnik latinskoga jezika, "sondern recht eigentlich eine Schatzkammer, die

²⁴ Velik dio knjiga iz Vitezovićeve tiskare na Griču, izloženih na izložbi u Zagrebu 1952. godine, bile su isto tako nagorene.

durch reiche Phraseologie, sowie durch Aufnahme von Sentenzen, Sprüchen, Geschichten etc. zu freier Bewegung im Gebrauch des Lateinischen anleiten und nebenbei auch sonst bildende Elemente darbieten sollte"²⁵. To veliko djelo nastavlja u dotjeranim izdanjima Faberovi sinovi Phillip i Christoph, kao i nekolicina drugih izdavača.

Thesaurus eruditionis scholasticae čuva se u zagrebačkoj NSB pod signaturom II. 999. Već prva usporedba rječnika koji istražujemo s Faberovim prestižnim *Thesaurusom* pokazala je da se radi o djelima iz iste tiskare, gotovo identična latinskoga inventara. Naš rječnik, bez naslovne stranice, sigurno je jedno od sljedećih izdanja Faberova rječnika iz 1572. godine. Tekst iz adligata 2: CUM GRATIA ET PRIVILEGIO CAES. MAIEST. ET ELECT. SAXONIAE upućuje na to da je djelo tiskano upravo u Leipzigu. Identična je posveta u Faberovom izdanju iz 1572. godine: CUM GRATIA ET PRIVILEGIO CAES. MAIEST. ET ILL. PRIN. AUGUST. ELECT. DUCIS SAXON. Ukrasni frizovi jednoga i drugoga rječnika, kao i inicijali, očigledno su proizvod jedne iste tiskare. Nažalost, o tiskari Gottharda Voegelina u prestižnim evropskim biografskim enciklopedijama nema podataka. Jedino što o njoj znamo jest podatak da su u njoj tiskana neka izdanja *Thesaurusa* Basiliusa Fabera²⁶ do 1605. godine. Prema tome sa sigurnošću tvrdimo da je primjerak rječnika pod signaturom I. 128 iz fonda NSB jedno od sljedećih izdanja Faberova djela *Thesaurus eruditionis scholasticae* (Lipsiae 1572), koje je bilo tiskano u Leipzigu u posljednjim godinama 16. stoljeća ili, najkasnije, u prvim godinama 17. stoljeća²⁷.

6. U ovome poglavlju pokazat ćemo nesumnjivu pripadnost bilješki s margina Faberova *Thesaurusa* Pavlu Vitezoviću. Slijed podudarnosti latinskoga i hrvatskoga dijela s onima iz Vitezovićeve, nažalost, rukopisnog *Lexicon latino-illyricum* nameće zaključak da smo otkrili glavni izvor, odnosno predložak *Lexiconu*. Kao dokaz ovoj tvrdnji nasumce smo izabrali 119 primjera bilješki iz *Thesaurusa* i potražili ekvivalente u *Lexiconu*. Primjere smo radi preglednosti uredili na sljedeći način:

Pod A ispisujemo stranicu i natuknicu iz Faberova rječnika, odnosno Vitezovićeve predložka, na desnoj strani istoga retka Vitezovićevu bilješku na margini uz navedeno mjesto, i to izvornom autorovom grafijom. Znak * unutar latinske natuknice upućuje na to da slijedi podnatuknica unutar pojmovnoga gni jezda. Takav je postupak neophodan jer bez orijentira pojmovne natuknice nije

²⁵ *Allgemeine Deutsche Biographie*, Verlag Dunckler & Humbolt, Leipzig 1877, Sechster Band, S. 489.

²⁶ *The National Union Catalog, Pre-1956 Imprints*, Volumen 165, Mansell 1971, str. 153.

²⁷ Posebnu zahvalnost u pronalaženju ovih podataka dugujemo dr Volkeru Bockholtu, koji je utrošio mnogo truda i vremena da nam pribavi literaturu o njemačkim rječnicima 16. i 17. stoljeća.

A

AB

LITERA vocalis, apud Latinos incipit eujusdam est potestatis, que alias produci alias corripit potest, quemadmodum Græcorum a: quam litteram eadem fuit apud Veteres, tum Græcos tum Latinos figura. Cicero de Divinat. *Suo vestra sibi mihi A. litteram imprestavit*

num propter se suscipere poterit, Andromacham Ennii ab ea posse deservit.

Translata ab illis in nostram scripturam quandoque in a, diphthongum commutatur: ut, *Aeneas*, *Æsculapius*. Intendum in i, ut, *aisiæper*, *Canistum*: nonnunquam in e, ut, *aisiæper*, *Corylus*, *aisiæper*, *matmor*.

Apud Latinos ipsum a, crebrius mutatur in e, modo productum, modo correptum. Productum quidem: ut, ab *Haltus*, *anhelitus*: & in preteritis Verborum, *Facio feci*, *Argo egi*, *Jacio jeci*, *Frango fregi*, *Capio cepi* (quæ & ægi, jæci, frægi, cæpi in veteribus scribebantur) correptum verò: ut, *Tango tetigi*, *Cado cecidi*, *Parco peperci*, *Fallo fecilli*. Et in compositione a, positione producta, in e; positione productam convertitur: ut, *Armasus*, *inermis*, *Ateco*, *coereco*. *Rursus a*, brevis, in e, brevem syllabam: ut, *Amicus*, *inimicus*, *Armipotes*, *Stelliger*, *Causidicus*, *Tubicen*, *ab arma*, *stella*, *causa*, *taba*. Sed *Tibicen* à *tibia*, penultima producta, quod in e dictione i, & a, per crasin in i, longum commutatur. 1. In *Ænominibus* per A, significatur *Aulus*: ut, A. *Posthumius Albinus*, A. *Cornelius Cossus*, *Coss.* A. *Gellius &c.* Sed *Ap.* & *App.* *Appius*: ut, *App. Claudius Pulcher*, 2. Sed & sic *Romani veteres* scribebant. A V G. pro *Augustus* vel *Augur*: *Ab V. C.* pro *ab urbe condita*: Et A. A. V. C. pro *Anno ab urbe condita*: *Vt & A. P. R. C.* *Anno post Romam conditam*: Et A. E. D. pro *Aedes A. E. D. L.* *C. V. R.* pro *Ædilis curiis*. 4. Cicero denique pro *Milone*, A, litteram saluarem dixit, quia nota esset absolutioris: quemadmodum C, litteram eisdem, quod esset condemnationis nota.

A, Ab, Abs, præpositiones ablativæ, significant *non*. Et à quibus literis excipiuntur, indicant exempla, plurimum à consonantibus A; à vocalibus communissimè Abs sed tamen à consonantibus etiam, si nulla prohibeat vocis asperitas, quemadmodum *Piscetarus* dicitur: ut, *ab ducibus*, *ab Jove*, *ab re*, *ab rege &c.* Et A, quidem, & Ab, præcedere verbum passivo, personam agentem significant: ut, *videtur a seipione*, et *est vom* & *ditione*, & *schlancem* eodem verbum dicitur. *item est a seipente*, et *est vom* eadem *schlancem* gestochten. *Sic spoliare ab aliquo*, *von einem der andert werden*. *Quintil.* lib. 12. cap. 1. *Fabricius respondit se a cerve spoliare male, quam ab hoste venire*. *Sic Papulare ab aliquo sustulit, von einem mit stultitell gestochten werden* / apud eundem lib. 2. cap. 2. *Huc pertinet Cicero in orat. pro Milone formula* *A mens erubuit ea res mihi sustulit, umg. des. wilsen ist mir von mir nicht* / *geru ichre widerstulit*. 3. Sed in *Psalmo*, *Causivimus hoc*. *vs. quod operatur et in nobis, à templo sancto tuo, quod est in Hieru-*

salem significat, 2. præpositio vi præpositionis *Hebræe*. Idem quod propter. *umg. delnes heiligen Tempels wilsen*. *Quomodo tamen à Latini interdum loquuntur*. ut, *Plin.* lib. 2. cap. 8. *Sidus Martis ignis, ardentis, ab incensitate, binis ferè annis convertitur*, *hoc est, per per Solis vicinitatem, darumis das eo der sonnen nahe leuffte*. Et *Levius* lib. 6. *bell. Macedon.* *Scitiam abtra. nec ab odio, quam ut in lei sentiret, &c.* id est, propter iram, *Sic Plinius*, *Caput à Sole dolet*. § *Ab* verò, cum eisdem sit significationis, non in frequentibus usum est laudè loquentibus: præponitur à quibus inchoatis à *g. & t.* Terent. in *Adel.* *Ab quævis homine, &c.* Et in *Ande.* *Ne abis te hanc ferreger, du wilsst se ja nicht von dir lassen*. § *Potius* duo hæc verba: *Aufero* & *Ausugio* ab hac præpositione putant componi, incerti valde & obscurè indicatione *Ciceronis* in *Oratore* ad *Brutum*: *Cum multò plura sint verba inde composita: ut, Absecdo, Absecundo, Abstergeo, Abst. reco, Abstincio, Abstermius, Abstrudo.*

A & Ab, diversis præpositis ablativis, locutiones bonas plurimas atque elegantes efficere solent: ut, *A pnero*, *A pueris*, *A pueritia*, *om. pueris*, *ab incunite atate*, *von kind auff* / *von jugend auff*. *Ab adolescentia*, *ab initio atate* *A parvus*, *a prima atate*, & *teneris ætate*, *ab initio*, *apud Cicero* non passim. *A parvulo*, *apud Terent.* in *And.* *Ab incunabulis*, *von der tolegen auff* / *apud Livium*. Et *Quintil.* *Ab ipsi dicendi incunabulis*. *Sic & ab initio*, *A primo*, *A principio*, *von furicauf* / *apud Terent.* Et *Cicero.* *A capite ad calcem*, *pro re tota*. *Ab unguiculo ad capillum summum*, *Plaut.* in *Epid.* Et *Horat.* in *epit.* *Talis a vertice pulcher ad imos*: quod *Germani* dicunt, *von der fustjolen bis auff die fchheit*. *Ab imi unguibus usque ad verticem summum*, *Cicero* pro *Ruf.* *Comed. Paulo diversis extulit idem illud in 2. Tolet. quæstion.* *Oratorum laus ita ducta ab humis usque ad summum*, *von einem geringen anfang auff bis oben toms mit.* *Ab initio*, *ab initio*, *von furcauf*. 2. *A prando*, *à cena*, id est, *post. nach tische*. *Ab illo tempore*, *nach der zeit* / *Cicero.* *Sed proximo a pperere*, *apud Cicero.* de *Orat.* *om. eiter der zeit.* *Secundus* à *rege*, *hoc est, primus post regem*. 3. *Notæ sunt officiorum seu ministeriorum formulae*: *A manibus*, *epistis à pedibus*, *botenleuffter ab epistolis*, *Gangley &c.* 4. *Ab aliquo stare*, *est cum aliquo stare vel facere*, *auff sitnes seiten stehen* *es mit einem halten*. *Stare à mendacis contra verum*, *die sagen wider die warheit verteidigen*. *Cicero.* 5. *Sed ab re*, idem est, quod à *negotio*, vel per *negotia*, *apud Terent.* in *Heaut.* *Tanti tunc est ab re in dicit illi, aliena ut carere* / *taus dem dem / das du zuwarten / so viel musse haben &c.* 6. *Plautus* verò *ab re*, idem, quod *præter rem* seu *utilitatem*, in *Trinum*, ut, *Ab re consilare*, *zu schaden tadeln*. *Non ab re*, hoc est, *Non alienum ab initio*, *nicht beglichen nicht vobiquen* / *apud Sueton.* in *Aug.* *Non ab re fuerit subterre, que est priusquam nasceretur, etiam int.* 7. *Ab aliquo esse*, *etiam in se habere*. *Terent.* *Ab Andria est Andro ju.* *Cicero.* in *Titul.* *Qui sunt ab ea disciplina*, *auff der selbigen schule*. *Pericles ab Anaxagora ubi fuit* / *es sic cautus*, *das Pericles reich in der lehre / und inreden gesehst ist* / *das hat er von Anaxagora gehabt*. *Cicero.* de *Clare.* *Idem eleganter etiam dixit in Orat. pro Muræna.* *Nulli illi à Platone* / *Es Aristotele moderant homines* / *es seferer beschiden leute* / *so auff Platons und Aristoteles schule kommen sijn* / id est, *Academici & Peripatetici*.

Sl. 1. Prva stranica navodnog Calepinova rječnika

moгуće snalaženje u ovakvom tipu rječnika. U poglavlju 7. ovoga rada pokazat ćemo to primjerom.

Pod B stoji broj lista iz *Lexicon latino-illyricum*, latinska natuknica potpisana je radi usporedbe pod istovjetnu latinsku iz Faberova rječnika. Slijedi hrvatska, desna strana.

Pod C navodimo eventualne napomene. Vitezovićev tekst prenosimo izvornom grafijom, u kurzivu, tako da ga je lakše lučiti, ali i uspoređivati s Faberovim navodima. Eventualne "nečitkosti" rukopisnog teksta označujemo upitnikom.

Primjeri će biti odbrojčani radi preglednosti.

1. A str. 23 Ab Ago Composita
str. 24 *Transadigere *probitti*
B l. 500 *Transadigere* *probitti*
2. A str. 24 Ala *Perrut*
B l. 23 *Ala, ae* *perut. kreľlut. krilo.*
3. A str. 24 Ala
*Hinc Alares & Alarrii *Perutast.*
B l. 23 *Alatus, a, m* *perutast, kreľlutast, krilat, a, o.*
4. A str. 35 Amphisbaena *slipić*
B l. 30 *Amphisbaena, ae* *slipić. dvojglavica. dvojglav(?)*
5. A str. 35 Amphitapa, ae *kaban na obbe strane ruňav.*
B l. 30 *Amphitapa ...* *guberina. kaban ruňňav na obedvih strane. ruňňaçça. ruňňava izobedvih stran ogyrnaçça.*
6. A str. 36 Amygdala, fructus *Mandala*
B l. 30 *Amygdala. Amygdalus* *Mendul. Mendala dub.*
7. A str. 36 Amylum *Sterka*
B l. 31 *Amylum* *sterka.*
C Napominjemo da je s u inicijalnoj poziciji i unutar riječi š, za razliku od f, koje u svim pozicijama označuje s.
8. A str. 41 Ango *peçaliti*
B l. 33 *Ango, is, ere* *Peçalim. peçaliti. brinitti.*
9. A str. 41 Ango
*Angor *peçal*
B l. 33 *Angor, is* *Peçal. Brina.*

10. A str. 41 *Anguilla* *Jeguła. Ugor.*
 B l. 33 *Anguilla* *Ugor. Jeguła.*
11. A str. 43 *Anfa*
 **Anfula* *ruçicca*
 B l. 35 *Anfula* *ruçicca.*
12. A str. 44 *Anthemis* *kamonika.*
 B l. 36 *Anthemis* *kamonika. komanika.*
13. A str. 49 *Apium*, herba *Persin. Mirodia*
 B l. 37 *Apium, ii* *Persin. mirodia. fellin. Opih.*
 C *Persin* u navodu A Vitezović je precrtao.
14. A str. 49 *Apiaster* *Dittel*
 B l. 37 *Apiaster* *Ditell. Brigunica. Prigorula.*
15. A str. 49 *Apocha* *Pismo. spisak.*
 B l. 37 *Apocha, ae* *Zpisak. Izpisak. Izduzak.*
 C *Pismo* u navodu A precrtano je Vitezovićevom rukom.
16. A str. 51 *Aqua* *Voda*
 B l. 40 *Aqua* *Voda.*
17. A str. 52 *Aranea* *Skarpoç. pauk riba.*
 B l. 41 *Aranea, ae*
Araneus, ei *Pauk.*
18. A str. 53 *Arbutus* *Megiña*
 B l. 41 *Arbutus* *Planikka. megiña.*
Arbutum *Megiña.*
 C U navodu B s. v. *Arbutus* Vitezović je *megiña* precrtao, ali zapisao kao ekvivalent u sljedećoj natuknici *Arbutum*, pa je stoga dopisujemo.
19. A str. 53 *Aro*
 **Aratrum* *plug*
 B l. 41 *Aratrum, i* *Plüg. rallo.*
20. A str. 59 *Aromata* *Zaçin*
 B l. 41 *Aromata* *zaçin. zaçini. mirodia.*
21. A str. 60 *Artopta* *konkula*
 B l. 45 *Artopta* *Konkula. krusna daska.*

22. A str. 60 Artopta
 *Artoptitius *konkulni*
 B l. 45 Artopititius, a, m *konkulni, a, o.*
23. A str. 64 Afstrum
 *Aftrolabium *zvezdomirra*
 B l. 49 Aftrolabium *Zvezdomirra.*
24. A str. 68 Avidus, um *hlepiv*
 B l. 54 Avidus, a, m. *hlepan, a, o. pohlepan, a, o.*
 hlepliv, a, o. pohlepliv, a, o.
25. A str. 83 Bruchus, verniculus herbas... *Keber.*
 B l. 64 Bruchus *kebar.*
26. A str. 85 Caco, are alvum ... *Szratti*
 B l. 66 Cacare *fratti.*
 C S u *Szratti* iz A, kao i S u dopisanome *Szranie*, koje nismo ispisali za potrebe dokazivanja, pokazuje Vitezovićevu omašku. Treba stajati sz (v. poglavlje 8). U *Lexiconu* zapisuje f.
27. A str. 85 Cacodaemon ...daemon noxius *Vragh*
 B l. 66 Cacadaemon *Vrâg. Hudîç. Hudobâ.*
 hudi duh. Zlotvor.
28. A str. 86 Cacumen... *Verhunez*
 B l. 66 Cacumen *vyrh.*
 C Z za c u *Verhunez* očigledni je Vitezovićev previd jer u njegovim djelima varira ili c za c (*Odiljenje* 1684) ili cz za c (*Kronika* 1696); u *Lexiconu* je samo c (prvo desetljeće 18. st.).
29. A str. 87 Caecus *slep*
 B l. 67 Caecus, a, m. *slep.*
30. A str. 94 Cancer *Raak*
 B l. 72 Cancer *Râk.*
 C U *Thesaurusu* str. 441 na margini s. v. Phagedaena zapisano je *rak*.
31. A str. 96 Canthus *kolna platnica*
 B l. 74 Canthus *kolna platnica.*
 C *kolna platnica* u *Lexiconu* precrtano je autorovom rukom.
32. A str. 96 Caprea *fyrna*
 B l. 74 Caprea *fyrna.*

F R

schreibens da mich (stus) das gebe sich die keine schuldet ad Anticum.

§ Frequens, assidue. § Infrequens, non frequens, rarus. Cum Senatum infrequentem cogisset. als et vortig ratsherrn justinus mit vermocht vnd bracht hertz / Cicero. ad Qu. frat. Et ibidem, infrequentis sum Roma, ju Rom siset man nicht nicht viel.

§ Infrequentia, Livi. Nec agi quicquam per infrequentiam poterat Senatus, diweil der ratsh / so gar geringe vnd dünne sey einander wurd / hundert nichts fürgenommen oder gehandelt werden.

§ Frequentia, frequenter adire, öftt besuchen. Salutem dicitur domum Cassius frequentabat. das junge vort sag immer in des Cassius hauss. Cicero. 11. off. Eket sua cura hominum nec adficiari nec frequentari potest. es heissen die städte öftt gemeinshaft vnd samlungen der leute wedt gebawet noch bewohnt oder besetzt mügen werden. Frequentari ludum, templum. Idem lib. 111. de ort. Distinuitur et frequentanda est omnia et agi hominum salutem. die rede sol besprengt vnd dichte besetzt oder gestillt werden / mit scheltstehen vnd ansehnlichen wortten.

§ Frequentatio. Desse et continens frequentatio verborum. wort die diet in einander gesetzt vnd an einander hangen.

§ Frequentamenta. varia vocis, apud Gell. lib. v. cap. 1. anhaltungen mit der stimme.

§ Frequentatus. Verba frequentativa que actionem frequentem significant.

Fretum, angustia maris. meßiac, ein enger strom sin meer / oder der ort döß meer bas engeist. 2. Mare nem ipsum, sic dictum ab unda & fluctibus effervescentibus.

§ Perficare, solinus dixit, pro pertransire, durchkommen / cap. 11.

Fretum, participium, vide fruor.

Fricio, fricui, fricare. prima brevi. Virgil. 111. Coig. . Et pedes presubigit terram fricat arbore costas. Sic composita affricio brev. penule reiben / kratzen / fragen. Manu manum fricat. Epicharmi est, cuius hunc versum, Prodicum Sophistam in ore frequenter habuisse Plar. scripsit in Axiacho: εὐχόμενος ἄνθρωπος ἵνα πᾶσι ἀνδρῶν ἡ. Id est, Manu manum fricat. da aliquid et accipit ab alijs. Quod & alibi retulimus, Dremirgus / sprengt mich geben / Fricantem fricula.

§ Fricio. Fricio. das reiben / kratzen. Composita.

§ Affricare, an citos reiben / ur, Apri laboribus esse affricant. Maculans scabem, alius affricare, ellis flecten / die reibe an elien stecten / ausserben.

§ Confricare, Genus confricare, Plaut. die hnt reiben.

§ Defricare, in balneo defricari, im bade abgetrauet werden. Defricare pumice, idem quod fricare. Sella multa defricare dixit Horaz in sermionib. pro cavare, aburgare, quod Germani dicunt, elien / welscheuren.

§ Infricare, stricriben / apud Plin. & Colu nellam.

§ Perficare, durchreiben. Caput ut, conuentione perficare. Cicero. Perficare denter. 2. Perficio, elacti, vel frangere. Locutio proverbialis qua significat, in pudorem adducere, et manu velati a vultu abstergere, das schämheitin abziehen. Homo franti perficula, impudens, ein / bawerschämter mensch / der der schande den lofft hat abgeiffen. Martiali.

§ Perficitur frontem, pofuit, pudorem.

§ Perficitio.

§ Refricare, wider aufftragen. Refricare vultum, innotum. Cicero. de leg. agrar. Refricare obdolum Reipub. innotum. den schaden / der taum vergessen was / wider new machin / auffrichten. Refricare literis ad gloriam et deborem alioquin, idem ad scilium lib. v. familiarium.

§ Suffricare, apud Columellam, vnter her reiben oder streichen.

Fringo, triti, frugis, torrere rostem / kratzen / bacten / derten. Plin. lib. xviii. Frumenta frequant, deinde multo frangunt. Triticum frictum. Varro. Per, etc.

F R

243

§ Frigorium, sarago, eingetraysanne. Frigus, oris, gelu, fälte / frost. Frigus acre, ge, Soma, schwulde fälte / intolerabile, penetrabile, die den gangen seib durchbringet. Frigus affligit, affrings, concuti, ertalten, Maximum frigus insperat, es ist grosse kälte vorhanden / Cicero. Qu. frat. Vim frigoris sustinere. Idem.

§ Frigo, frigui & fixi, fringere, algere, frigare confici, zebst, laborare, Graecis φριξω est, ut frigus φριξω. Ter. in Eun. Nimirum hic homines frigens, sonder stoffel wird bey den leuten nicht viel inborn seyn / id est, impia laborant. Et, Vbi frigus, hinc evasit, &c. hoc est, occasione querendi, et de alio dicendi desistitur, da sie nichts mehr weiß zu fragen oder zu sagen. Cicero. in Veer. Iudicia vana frigit, quod & Germani metaphora est, die geschick schon kalt / hoc est, non agitur, ut, Opus, Iudicia frigit, hoc est, non cavimur.

§ Frigido, frigiditate, kalt werden. Opus frigidit, zebst, Quotidianus.

§ Perfingere, de Nazolph. habundit, etc.

§ Perfingere, valde frigare & frigidum fieri, sehr seib jrezehtren vnd kalt werden / Plin. Marc.

§ Refrigescere, idem Terent in Adel. Refrigeris, ruckten es wird die sache in vergessen gestalt seyn / man wird sich nicht mehr gedreuet. Quomodo & apud Ciceronem aliquoties, ut ad Qu. frat. Totares, et rinetur, et refrigeris, str bandel stück sich scherman vnd lömp drüber in vergessen. Idem ad eundem lib. 11: Quod da tempore Caninus agit, iam quam refrigeris. Et ad Att. lib. 1. Hac tota res interpellata bello refrigerat.

§ Est à Frigui & Refrigerare. quod est, frigus inducere, aspergere, fällen / kalt machen. Calorem refrigerare & extinguere, Cicero. Idem. Refrigerato iam sermone lustrisimo hominum, &c. nach dem die leichtfertigen reden gestopft / vnd gestillt waren / lib. 111. famul. Et in 1. actione Verena. Desse ac refrigerata accusatio, die anslag so mhd vnd stumpf seyend.

§ Refrigeratio, kühlung. Refrigescere.

§ Refrigerator. Refrigescere.

§ Refrigeratrix. Vt Refrigeratoria, eine trass zu fällen / Plinius.

§ Frigidus, frigidissimi acutiores, id est, valde remissus et tardus, nachlässige vnd schlässige entlader. Argumentum frigidum. Litera frigida, schlässige vnd schalte brieffe. Frigida est jonna calomina, hoc est, infirma et incerta.

§ Frigida, substant. nisi subintelliga, aqua frigida lavare. Frigidam suffundere, innotare, aubgehen / Plaut in Cistellana.

§ Frigidus. Frigidus, frigidissime dicere, quod est, innot neminem innotat, vnter prabet.

§ Frigidulus, diminut. apud Carullum.

§ Praefrigidus, ur, auster praefrigidus, sehr talt Ovidius.

§ Frigido, Varro.

§ Frigidarius, ur, Frigidaria cella balinei, hoc est, ubi frigida lavatur.

§ Frigorificus apud Gell. lib. xviii. Accum omnium maximis frigiditatem est. effig talt am meisten.

§ Friguitur, obsoletum est apud Plaut. in Casina, Significat frigare subsistere. Jittern für frost / nicht können die glitder still halten.

Fringilla, Scribunt & Frigilla, (sed rectius fringilla) avis, sic dicta quod frigore canet & vigeat, ein fisch.

§ Fringilago, Iselmese / spiegelmeise / majoris parorum generis.

Frio, friare, conterere, sermalmen / zerreiben. Mem, etc.

§ Friabilis, e, quod facile friatur, apud Plinium.

§ Infriare, composit. significatione idem cum simpliciter, apud Columellam.

Fritillus, tabula lustraria, ein bräpfel / Graecè, πύργος, Ivarnal. saty. 217.

Parvum, eadem movet arma fritilla.

Vide, bulla, bullatum. Martial. lib. 11.

Dum blandus alca Decembris.

Inveria sonat hinc et hinc fritilla.

Manuan. lib. 1. Sylvarum.

Zrnka Meštrović: RJEČNIK BAZILJA FABERA KAO PREDLOŽAK VITEZOVIĆEVU
 "LEXICON LATINO-ILLYRICUM"

33. A str. 96 Caprea
 *Capreoli *frnac.*
 B l. 74 *Capreolfus, i* *frnac.*
34. A str. 101 Carduus *sešliga*
 B l. 76 *Carduus* *oslébad. sesliga. striččak.*
35. A str. 106 Catinus & catinum
 *Catillus *Zdellolizzac=liz*
 B l. 80 *Catillo, nis* *Pladnoliz. Zdeloliz. Pladnolizzac.*
36. A str. 107 Caveo, cavere *habatifze*
 B l. 81 *Cavere* *čuvattife. habbatife. varrovatife.*
37. A str. 112 Centrum *Pofredje. posfredina.*
 B l. 83 *Centrum* *freda. fredisće. pofredje. posfredina.*
38. A str. 125 Cilium *treppavica. Obyrv.*
 B l. 89 *Cilium* *treppavica.*
39. A str. 131 Claudo
 *Claustrum *Zapor*
 B l. 95 *Claustrum* *zapor. byrtva. ključanica. zaklop. byrtva.*
40. A str. 131 Claudo
 *Concludere *zapriti*
 B l. 110 *Concludere* *šklopitti. saklopitti. šklénutti.*
saklénutti. zapritti. dokoniatti.
41. A str. 135 Coagulum *firisće*
 B l. 96 *Coagulum* *firisće. firrist'e.*
42. A str. 135 Coagulum
 *Coagulare *šgufantife.*
 B l. 96 *Coagulare* *šgufmeti. ufirriti.*
43. A str. 135 Coagulum
 *Coagulatio *šgufšenje*
 B l. 96 *Coagulatio* *šgufšenje. ufirrenje.*
44. A str. 135 Coenum *kal*
 B l. 98 *Coenum* *glib. kâl. blatto. duboko blatto.*

45. A str. 135 Colliquae *Oluk. žlib od strihe.*
 B l. 100 Colliquae, arum. vide Calliciae.
 l. 100 Calliciae, arum *Jaràk. oluk. žlibi. brazde velike,
 po kih voda na polu otčiçe.*
46. A str. 151 Cosmographia *fuitopíftvo*
 *Cosmographus *fuitopifar*
 B l. 128 Cosmographus, i *fuitopif, fuitopifar.*
47. A str. 151 Cumerae *žitnica. žitna skriña.*
 B l. 134 Cumer, cumerae *žitnica. skadañ. žitna skriña.*
48. A str. 159 Cumulus *Kup*
 B l. 134 Cumulus *kùp. stòg.*
49. A str. 159 Cuneus *Zagvozda*
 B l. 134 Cuneus *klin. zagvozda.*
50. A str. 163 Cuscuta *Mačjak trava.*
 B l. 135 Cuscuta *Mačjak. Lanovac, trava.*
51. A str. 171 Dens, dentes
 *Denticulus *Zubac*
 B l. 149 Denticulus *zubac. zubić. zubčac.*
52. A str. 171 Dens, dentes
 *Dentio, dentire zubitife
 B l. 149 Dentire *zubittife. zubčittife.
 zubi nikknuti.*
53. A str. 171 Dens, dentes
 *Dentatus *zubast*
 B l. 149 Dentaus, a, m. *zubbast, a, o. zubat, a, o.*
54. A str. 235 focale *Ogèrlina*
 B l. 209 focale *ogyrlina.navratňak.*
55. A str. 236 Foenum
 *Foenifex, qui foenum fecat. *kossac*
 B l. 209 Foenifex. foenisecus. *Kofac.*
56. A str. 236 Foeteo, foetere
 *Foetiditas *fmyrdlivost=oća*
 B l. 209 Foetiditas *fmyrdlivost. fmyrdlivoća.*

57. A str. 236 Foeteo, foetere
 *Foetor *fmyrd=dez.*
 l. 209 Foetor, is *fmyrd. fmrdez.*
58. A str. 241 Frango, frangere
 *Fragor *zûk*
 B l. 212 Fragor, oris *hrûp. kyrh. zûk. pûk. skrom.*
kyrsna. prafk, prafka, prafanje. lufk.
59. A str. 242 Frater
 *Fraterculus *Brattac*
 B l. 213 Fraterculus *Brattac.*
60. A str. 242 Frendo, frendere *Skërgutati*
 B l. 213 Frendere *skyrgutatti. hruštati. zubmi skripatti.*
61. A str. 242 Fremo, fremere *Mërmrati*
 B l. 213 Fremere *myrmratti.*
62. A str. 243 Frigo, frixi, frigere, torrere *Pražiti*
 B l. 213 Frigere, torrere *pražiti.*
63. A str. 243 Frigus, oris *Zima*
 B l. 213 Frigus *Zima. studen.*
64. A str. 243 Frigus, oris
 *Frigeo *zebfti*
 *Frigeſco *ozebfti*
 B l. 213 Frigère, frigeſcere *zebfti. myrznuti. ftinnuti. ſ*
tudenittiſe. zimitti. hladittiſe.
65. A str. 245 Fucus, Fuci... *Oſinec*
 B l. 215 Fucus, insectum *offa. oſinac. oſà*
 C Prvi u slijedu hrvatski ekvivalenat *offa* iz navoda B Vitezović je
 precrtao.
66. A str. 247 Fulica,ae *kaleb.*
 B l. 215 Fulica *kaleb. liſka. yrna utva.*
67. A str. 247 Funda *ſàk*
 B l. 216 Funda *ſàk.*
68. A str. 250 Furuus *ad.çaddan.*
 B l. 217 Furvus *çadan-dna-dno.*

GE

§ Geniculum, *diminutivum*. 3. Ex genicula *inceduntia* sunt, ac velut articuli in culmis, & caulis, dit bučelchen und gelencklein aufhalten vnd stengeln.
 § Geniculum, adverbium, *per genicula*, apud Plinium.
 § Genicularus, ut, *Culmum geniculatum*, qui multis geniculis committitur. Knöllcht.
 § Congenitular, in *genus se proferere*, auff tie hant bringens apud *Catullum & Sissannam*.
Genus, *stripi*, *principium*, & *origo familia* seu *generatio*, ein anfang / geschlecht / v. Orffes ducet *genus à Tantalò*. dem geschlecht nach kompt Orffes von der hant seinen anfang vnd vrsprung dem Tantalò her. *Plato genere atheniensis est*. Plato ist seiner anfang nach von Athen. Sen. ut nos loquimur, ein Athenisch kind. *Nihil genere natum aliqui*, von adelichen stammt eines höhen vnd beröhmten geschlechts / Cicero in *Verz. Generis sui indignum foret*, sinten gangen geschlecht einen schandfleck anhaben. Terent in *Adelpis. Terentia generis operatrix multa fuit*, des geschlechts büchre oder schande ist manchem ein schronck geuorff. Quint. lib. 111. *Genus humanum*, Virgil. 1. *Ecclido*.
Si genus humanum, et mortalia iuuuicis arma, ad sperare Deo, memoret fundi atq; nefandi.
 2. Genus, elite arti. *Et genus humanum, qui se primas &c. eo sine arte non leuten*. Cic. de am. cit. *Causam re eligendi amicitiam, eorum generis interuenientia est*, man sol erwechlen besendige leute zu freunden / aber an solcher art ist großer mangel. Sic. *Paria genera animalium, bestiarum, herbarum, arborum, &c. in omni genere, et varietate artium excellere, necesse spon in altero sen vnd manchfaltigen künsten / Cicero. Genera decemli. Aulianus.*
Triuim dicendi genus est, sublimis, madofum, Et tenuis flo.
Eucritandum est omne genus autorum, man sol außschreiben allerley scribenten / Quint. 111 *non generis literarum*, Eine neue art führen mit schreiben / Cicero.
 § Generalis, &
 § Generaliter.
 § Generatim, *per singula genera seu species*, von art zu art.
Proprii generatim discite cultum, Agricola. Virgil.
 2. Ex generatim, generaliter, in genere, in gemis / *Generatim dicere*, *Omnia generatim complecti*, in elien hauffen zusammen fassen / Cicero.
 § Generosus, *honestus*, nobilis, prästans, toelgeborn / elien tapfferen geschlechts oder stammes. Manuan. 7. syl. *Generale lobum stand amat.*
 § Generositas, *nobilitas*, edele art. *Polymorphus*.
 § Bigeneris, e. duorum generum, ut, *Leopardalis & Malus*, apud *Petronium*.
 § Genero, generare, *vivere, creare, propagare. Homini genus generavit, et generavit Deo. Homines hominum causa generati sunt* es ist ein mensch dem andern zu trost vnd daßß geschafften / oder elien vmb des andern will / Cicero. 1. de legib. & 1. officiorum.
 § Generatio.
 § Generot.
 § Generabilis, Plin. lib. 11. *Generabilia rerum natura spiritus*, hoc est, qui facile generat / Sen, *ex quo res facile generantur*, die beuogliche kraft der natur / so leichtlich schafft allerley creaturen. Composita.
 § Congenerare, Sed quod rariu est.
 § Congener, hoc est, *genere cognatus*, glescher art / apud Plin. lib. 21.
 § Degenerare, est infamam vim & naturam amittere, à generis nobilitate & bonitate desicere, auß der art schagen / vbel gerachten / eine andre oder fremde art an sich nemen Virg. 1. Georgicorum.
videlicet dicit, et vultus habet laboris.
Degeneratorem, sich habet geschien, daß das samforn / so sich selb erlesen geuorff ist / gleichwol in eine andere wölde art gerachten ist. *Degeneratio*, *terram*, Plin.

GE

dixit. Cicero de Cl. orator. *Naturale quoddam spiritum bonum, degeneravit* Virio *depravata voluntate* die natürlische art / so dem stamm gut geuorff ist / vbel gerachten / auß gbrechligkeit des verderben willens. Idem in *Verz. Conclusio est disciplina degenerare non sinit*. Gewonheit vnd zucht leßt nicht vbel gerachten.
 § Degener, qui patris aut maiorum suorum moribus non respondet, der auß der art schldigt ein vngerachten kind. Poeta cum *gentes* iungunt. *Degener alta virtutis patrum*. Silius. *tervini patris non degener oris*, hoc est, *equi ac pater disertus*. Virgil. 11. *Georg. Degeneri animatim aruit*, id est, ignobiler, hergen die Felner guten art seyn.
 § Progenerare, ex fe genere seu producere. Horat.
Nec imbellem progenerant aquila columbam.
 § Progeneratio.
 § Progenies, vide infra.
 § Regenerare, iterum generare.
 § Regeneratio.
Gener, filia maritimi, idem / *tochtermann*.
 Ovid. 1. *Metamorphoseos*.
Psittacus capis, huiusmodi ab hospite ruit,
Non facit à genere, statum quoque gratia rarat est.
Geographia, *γεωγραφία*, *descriptio terre*, *Dif. Zemlogij* fere. à *γεωγραφία*, *γεωγραφία*, *μαθηματική*, Vide suis locis.
Geometria, *γεωμετρία*, *Arti dimetiendi terram*, *Zemlome* messens. *Tractatus geometriam* Euclides *et Archimedes*, Cicero 111. de orat. Idem in 11. *Tuclit. Geometria apud Grecos summo honoris fuit*.
 § Geometricus, vel *Geometra*, *γεωμετρης*, Terræ dimensior & divisor.
 § Geometricus, *Scientia Geometrica*. *Ratio geometrica*.
 § Et, *Geometrica*, drum. heustrum.
 § Geometricus, *γεωμετρικός*.
Georgia, *γεωργία*, agricultura. *Georgias*, orum, *γεωργικά libri de agricultura*, seu de rustica, ein buch von ackerbaw / von batorbanden hierung. *Virgilius scripsit quatuor libros Georgicorum*. *Γεωργική παιδεία*.
 § Georgicus, *γεωργικός*, ut, *Georgicum carmen* apud Colamellam.
Geranium, *γερανίον*, herba, storchschnabel. *Tria eius genera*. Matthcolus.
Germania, *Γερμανία*, Teutsche nation / *Teuschland*.
 § Germani, *geni indigena*, non inleu ex peregrinis aliis gentibus, aut aliis ullis aliarum nationum conubitis infecta, sed propria, *incausa*, & tantum iur finitulis, quemadmodum *Tacitus* scripsit. *Die Teuschsch sey ein erblich / einheimisch / vnd nicht fremdes volck*.
 § D. Et primū sunt *Tuiscorum*, à Tuiscōne *Non filio*, vt *Berulys* vult. 2. Deinde *Teutonae*, à *Teuocis*, *Tuiscorum* filio. 3. Terriò *Alamanni*. 4. Postremò *Germani*, propter formam, vivendi ritus, & rituum similitudinem cum Gallis communem, quasi fratres Gallorum, ut *Strabo* testatur lib. 111. *Geographiz*. 5. *Reclur* autem à *germana* *probitate*, *sive* *et* *virtute*, cuius studiosissimos fuisse *Germanos* veteres constat. 6. Sunt qui à *fortitudine* dictos *Germanos* *germanice* putent vocabulo. *Charman* id est, totus vir, fortis & robustus / Sicut *Alamanni*. *Alman* ab eadem ratione. 7. Nec desunt denique, qui *Germaniam* sic dictam existiment à *populifera*, daß es eine sehr volkreiche nation / vnd sonderlich vor alten jeten geuorff ist / 11. ea sunt *Germania* *Liaconis* lib. 1. de gettis *Longobardorum*, *Rhegno*, & *Æneae Sylvius* in *Germania* *ita*, ubi *adeo* inquit, *vestra natio germinat*, ut *nomen vestrum verius in germinando in altum putemus*. Duplex porò *Germania* est, *superior* & *inferior*. *Germania superior*, das ober oder hohe Teuschland. *Germania inferior*, das Niderland. *eritiani philippi Melanibonus* de *Germania* seu *Limubus Germaniæ*.

Teuschland
 1276
 Taraski
 1276

69. A str. 251 Galactopota *Mlikopijacz*
 B l. 218 *Galactopola, lactis potor.* *Mlikopijac.*
 C Očigledna je Vitezovićeve omaška l u B 218 *Galactopola.*
70. A str. 253 Gausape *Biłac*
 B l. 219 *Gausape* *Biłac. muntáf. gubber. guny.*
71. A str. 257 Gesticulator, gesticulari
 *Gesticulator *oponafavac*
 B l. 222 *Gesticulator* *Opponafavac.*
72. A str. 262 Gramia *kyrmezli*
 B l. 226 *Gramia* *Kyrmezalí. Kyrmezli.*
73. A str. 265 Griphus *Grip.*
 B l. 228 *Griphus, rete, sarena* *Grip. tratta. dragga.*
74. A str. 269 Halo, halare, est spirare
 *Halitus *Dihac*
 B l. 237 *Halitus* *dihhac. fap. duh. dusah. dusac. fappa.*
75. A str. 270 Hapfus *pahul*
 B l. 233 *Hapfus* *pahalí. vehat.*
76. A str. 278 Hispidus, horridus *Kofmat*
 B l. 238 *Hispidus* *kofmat, ruńńav, dlakast, a, o.*
77. A str. 285 *Hystrix, cij* *Prafac morski. Puka.*
 B l. 238 *Hystrix* *Puka. Morski prasćić.*
 C Latinsku natuknicu i hrvatski ekvivalenat pod A Vitezović je dopisao sâm kao posljednju u slovu H u svojem tiskanom predlošku (sl. 4).
78. A str. 332 Lucubro, lucubrare
 *Lucubratio *noćopisje.*
 B l. 305 *lucubratio. scripta ad lucem edita.* *noćopijje. svićopijje.*
79. A str. 332 Lucubro, lucubrare
 *Lucubrationcula *noćopifance.*
 B l. 305 *Lucubrationcula, ae* *svićoposlovanjice. noćo-svićo-pifance.*
80. A str. 359 Merus *Vinopia*
 *Merobibus, Merobiba
 B l. 321 *Merobibus, a, m* *vinopij, a, o.*

- C Napominjemo da i Habelić u svome rječniku ne umeće intervokalno *j*, za primjer navodimo isti leksem u identičnoj grafiji s.v. *Vodopia*. Međutim, u *Lexiconu* Vitezović uglavnom ne propušta umetnuti navedeni grafem. Moguće podudarnosti Habelićeva rječnika s Vitezovićevim bilješkama ostavit ćemo za daljnja istraživanja.
81. A str. 371 Mola
*Molitura zyrvnanje. Mlenje.
B l. 327 Molitura mlenje. zyrvnanje. zyrvnanje.
82. A str. 382 Musca
*Muscarium Muhalnik.
B l. 333 Muscarium muhalnik. muhalnica. branilnik.
83. A str. 382 Mustricola kopitto
B l. 333 Mustricola kopitto.
84. A str. 394 Nomen
*Nomenclator Immenovanik.
B l. 342 Nomenclator Immenovanik.
85. A str. 411 Orea, Oreas zvala
B l. 361 Orea, ae zvala. zvallo.
86. A str. 411 Oreofelinum Persin. Mirodia
B l. 361 Oreofelinum persin. mirodia.
87. A str. 412 Ornus Javor
B l. 361 Ornus Javor. (?). Grabar.
C Javor u navodu B Vitezović je precrtao, a upitnik označuje mjesto teksta uprljanog tintom.
88. A str. 417 Paetulus Gverok. Hilok.
B l. 305 Paetus, a, m gvyrolok, vyrlok, hilok.
89. A str. 419 Palumbes, palumbus ... Golub divij
B l. 367 Palumbes. Palumbus. Griláč. divji gollub, ki ima veruzzicu okolo vrata.
90. A str. 419 Palus,udis mlaka
B l. 367 Palus,udis barra. loqua. mlaka. berek. luzza.

91. A str. 419 Palus, udis
 *Palus, i *kolecz za terszje.*
 B l. 367 *Palus,* *kol. kolac.*
92. A str. 420 Panther,eris *Risz*
 B l. 368 *Panther. Panthera.* *Lavorisf.*
93. A str. 421 Papaver *mak*
 B l. 369 *Papaver* *màk.*
94. A str. 419 Pan, Panos vel Panis *Bogh pastirov*
 B l. 367 *Pan, is, vel os* *Ovcji čuvár. Divji človik, Bogh.*
95. A str. 421 Pappa *hrana deteta*
 B l. 369 *Pappa* *pappa. ditinjska istvina. pulomača. kassica.*
96. A str. 421 Papula, ae *Ospice*
 B l. 369 *Pappula* *ospica. puhvica.*
97. A str. 421 Parabola *prilika. szpodoba*
 B l. 369 *Parabola* *prilika. spodoba. prispodoba. podobnost.*
98. A str. 423 Parens *otecz*
 B l. 370 *Parens* *Rodittel. Otac.*
 C Identičan lik *otecz* ima Habledelić u svojem rječniku s. v. *Otecz.*
99. A str. 428 Patibulum, crux *Galge*
 B l. 373 *Patibulum* *vissala. vissenice. kríz. obissenice. galge.*
100. A str. 430 Pax *Mirotvorac*
 *Pacifactor *Mirittel. Mirotvorrac.*
 B l. 364 *Pacifactor*
101. A str. 430 Pax *mirovan*
 *Pacificus *miran-rna-rno. pokojan-jna-o.*
 B l. 364 *Pacificus, a, m* *mirovan,una,vno.*
102. A str. 430 Pecco, peccare *Greh*
 *Peccatum *grih. grihotà.*
 B l. 375 *Peccatum*
103. A str. 433 Pelluvium *vu chem sze noge vmivaju.*
 B l. 377 *Pelluvium* *nogopravnica. sud, ù komse noge perú.*

H Y

Hyperides, Τῦρδης, ex præcipuis fuit oratorib. Atheniensibus. Scripsit orationes multas. Suida teste, quæ temporum iniuria perierunt. Interfectus est ab Antipatro lingua excisa, teste Plutarcho, in Demosthene.

Hyperion, Τῦρσιος, Sol Pœtis est. Ovid. 1. Fastorum. Placat equo Persivadii Hyperiona cinctum.

Hyperionum curram, apud Valerium.

Hypermetra, Τῦρσιος, Danai filia, ex L. illis quæ sponso suos prima nocte interemerunt, Hypermetra sola excepta, quæ sponso suo Lino (alibi Linco) pepercit, vide Danaum.

Hypermeter, seu **Hypermetria**, Τῦρσιος, verus abundans syllaba, in littera aut vocali terminata, quæ in principium verbi sequentis, quam à vocali incipi necesse est, cogitur, vt.

Ant dūcū mūssi Pulceno desiquit humorem Ex solis undam, &c. Item.
Omnia Mercurio similia vicesq; colorem,
Et crinis flava, &c.

Hyphen Τῦρσιος seu copulatio, in pronuntiatione duarum dictionum, vt. *Hērī semp̄ perlenias, Antemalarum, Antemul̄, simulac &c.*

Hypocaustum, Ἰπὸκαυστήριον, latine **vaparium** ab *καυνοει*, succendere. *Cremens* proprie est, eius badei sibus /ischelsbad. Scaius.

Tenuis vultum hypocausti vaporem.

Hypocritis, Ὑποκριτής, alienæ personæ simulatio.

Hypocritis, simulacrum, histrio, vt in dicto Demosthenis. *καυνοει δὲ ἡνὲρ καὶ τὸ θυμὸν, &c.* vide histrio.

3. Quoniam autem qui pietatem, sui probitatem, qua nihil habent minus, simulant, alienam revera agunt personam, idcirco ipsi hypocritæ dicuntur, gliehn̄ / heuchler / Schein / Christen. 3. *Ex hypocritis, gliehn̄ / heuchler / Schein*.

Hypodidascalus, Ἰπὸδιδασκᾶλ, vide **Didascalus**.

Hypogeum, long. penult. Τῦρσιος, ein Keller / gewelb̄ / w̄b̄ allerley gemach̄ unter der erden. 1. Hypogeorum appellatio comprehendit cellas *vinitarias, carnarias, olearias, penarias*, Budius.

Hypomnema, pen. pro. Ἰπὸμνημα, neut. *commentarium, commentatio, interpretatio*, eius exlat̄unḡ oder anlesung. Cicero. ad *Tyrone* lib. xvi. famil. *Mulum mihi scripsit temporis in describendū hypomnematis*, mte geht̄ viel zeit̄ auff das aussprechen̄ der comment.

Hypotheca, Τῦρσιος, pignus, ein intersand / Marcianus. *Inter pignus et hypothecam tantum nominis si autem differet*, Valla lib. vi. cap. lvi. Vitur Cicero libro

H Y 285

xiii. famil. *Curiosum est aut de hypothecis decedat, &c.* dass̄ er von hypothecen abstehe.

Hypobacarus, Ὑποβάρης, ber̄ gelt̄ auff pfand setzet / Vipianus.

Hypothesis, ὑπόθεσις, definitum, causa. Sic enim in *Topicis* Cicero. ber̄ grund / oder handel / oder sach̄alt̄.

2. Sed aliud tamen dicitur, *Cicero* est ad *Attic.* libro xiv. epil. vlcima: *καὶ τὴν αὐτὴν ἡμῶν ἔχει τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, &c.* vbi dicitur idem est quod *αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, &c.* sic habent bies̄ sch̄in / ond touden̄ ihn̄ auch̄ sie / &c. vide infra de *Thesi* et *Hypothesi*.

Hypotheticus, ὑποθετικὸς, vt. *Prologus hypotheticus, vide prologus.*

Hypotyposis, penult. prod. si latina scribas littera *καὶ τὴν αὐτὴν ἡμῶν ἔχει τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, &c.* vt. *αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, &c.* vt. *αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, καὶ τὴν αὐτὴν πρῶτα ἰδίᾳ ἐπιπέπληται, &c.*

Hypocœxis, Ὑποκαίσις, figura locutionis est, cum diversæ clausulæ singulis verbis reddantur. Virgil. lib. x. *Æneidos.*

Regem adit, et memorat nomenq; decusq; Quibus petas, quibus ipsa feras, Mœcentium arma, Quæ sibi cœciliæ, &c. Vide Zœgna.

Hyrcania, Τῦρσιος, regio *Asiatica*, dicta ab *Hyrcano*, qui in *partibus*, pantheris et tigribus abundat. Virgil. lib. iii. *Æneidos.*

Hyrcaniam, quæ nuda tigres, Mare, quod et Caspium dicitur.

Hygia, Ὑγιᾶ, ἡμεῖς, sive *Hygium* colonis, *Hygia* lib. xxi. cap. xvi. videt̄ beaus̄.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

Hyssopus, Ὑσσοῦ, prod. femininum et *hyssopus*, herba, et ssp. / sphen.

Hyssopus, herba, et ssp. sphen.

I.

Littera, vocalis latina, quam *idna* Cicero vocat libro l. i. de orat. 2. Fit interduum consonas vel simplex, ut, *luna, lupiter, raro, adycto*. 3. Vel duplex, ut, *maior, minor, ejus*. 4. Vererice nonnunquam in *n*, mutatur, pro decimo, maritimo, optimo, decimum, maritimum, optimum pronuntiantes, quemadmodum id ex verusis exemplaribus, *Plinius, Livius, & Cicero* apparer. Quin & herē pro heri, & magē pro magis dixerunt, s̄ in e converso, Juvenal.

Res hodie minor est, herē quam fuit, &c. Eonium Non ex *luna* manū confertum, sed magē ferro Rem repetunt, &c.

I D. Idus significat.

Iacchus, Ἰακχῶ, Bacchus dicitur à *ιαχῶ*, vel potius *ιαχῶν*, clamo. Virgil. pro *Vino* possit, *elog.* *In statum hesternus venas, ut semper iaccho.*

Iaccho, iacere, cubare, prostratum esse, siem. Sed *Studia iacens*, id est, *in nihil sunt presso, frigidis, dicitur sua dia seya biugencht̄ / oder liegen in verachtung*. Cicero. 1. *Tusc. Iacens ea semper qua apud quosque improbantur suas bon sebermau gechohen̄ w̄rd̄t̄ dicit̄ vngēcht̄ liegen.* Idem in *Philipp. In pace iacere quibus in bello vivere maluit*, hoc est, ignobilem & obcurum in pace esse voluit. Plaut. *Iacere in oculo*, dixit in *Trinummio. In oculo iacchi, sicut te maxime clamo velis.* Tale et *Ovidius* illud est:

das consue

Sl. 4. Vitezovičev zapis na 285. stranici Faberova rječnika

Zrnka Meštrović: RJEČNIK BAZILJA FABERA KAO PREDLOŽAK VITEZOVIĆEVU
"LEXICON LATINO-ILLYRICUM"

104.	A	str. 437 <i>Periergia</i>	<i>duggo govorenje.</i>
	B	l. 382 <i>Periergia</i>	<i>preduggo govorenje. duggoričje.</i>
105.	A	str. 449 <i>Platea</i>	<i>Vulicza</i>
	B	l. 394 <i>Platea</i>	<i>ullica.</i>
106.	A	str. 641 <i>Tuffis</i>	
		* <i>Tuffilago</i>	<i>Tutun. Lopun.</i>
	B	l. 507 <i>Tuffilago, herba</i>	<i>Tutun. lopun. Podbel. farfara.</i>
107.	A	str. 646 <i>Varus, adiectivum</i>	
		* <i>Varus, substant.</i>	<i>madež</i>
	B	l. 510 <i>Varus, i ...</i>	<i>maddež. lečica.</i>
108.	A	str. 646 <i>Varus</i>	
		* <i>Varioli</i>	<i>kozice</i>
	B	l. 510 <i>Varioli</i>	<i>kozzice.</i>
109.	A	str. 646 <i>Varus</i>	
		* <i>Variolus</i>	<i>Saràñ.</i>
	B	l. 510 <i>Variolus, piscis</i>	<i>Saràñ.</i>
110.	A	str. 649 <i>Vas, vadis, sponfor</i>	<i>Poruk. Jamac.</i>
	B	l. 510 <i>Vas,adis</i>	<i>Poruk. Jamac.</i>
111.	A	str. 649 <i>Veho, vehere</i>	<i>vozitti</i>
	B	l. 511 <i>Vehere</i>	<i>vezti. vozitti.</i>
112.	A	str. 649 <i>Veho, vehere</i>	
		* <i>Vehes</i>	<i>Vôz</i>
	B	l. 511 <i>Vehes</i>	<i>vôz.</i>
113.	A	str. 659 <i>Vermis, quodlibet insectum</i>	<i>çyrv. glišta. gufinica.</i>
		* <i>Vermiculus</i>	
	B	l. 513 <i>Vermiculus, i</i>	<i>çyrvic. çyrvak. glištica.</i>
<i>gufiničica. kyrselič. gagrica.</i>
114.	A	str. 681 <i>Ulva</i>	<i>Sás</i>
	B	l. 522 <i>Ulva, ae</i>	<i>sás.</i>
115.	A	str. 681 <i>Umbilicus</i>	<i>Puppak</i>
	B	l. 522 <i>Umbilicus</i>	<i>puppak. puppek.</i>

116.	A	str. 685 <i>Vola, ae</i>	<i>Dlan</i>
	B	l. 520 <i>Vola, ae</i>	<i>gyrst. dlan. pregyrsć. dlan.</i>
	C	Prvi u slijedu hrvatskih ekvivalenata <i>dlan</i> pod B Vitezović je precrtao.	
117.	A	str. 685 <i>Volo, volare</i>	
		* <i>Volito, volitare</i>	<i>pyrhatti</i>
	B	l. 520 <i>Volitare</i>	<i>pyrhatti. pyrhettatti. pyrsatti.</i>
118.	A	str. 697 <i>Vultus</i>	<i>Obraz</i>
	B	l. 526 <i>Vultus, ūs</i>	<i>obràz. tvar.</i>
119.	A	str. 698 <i>Xiphias</i>	<i>Mačić</i>
	B	l. 527 <i>Xyphias...</i>	<i>Mačić.</i>

7. Govoreći u uvodu prošloga poglavlja o potrebi ispisivanja pojmovne natuknice i potom podnatuknice iz Faberova *Thesaurusa*, nismo to potkrijepili primjerom jer bismo takvim postupkom naznačili novi problem kojemu nije mjesto u dokazivanju podudarnosti Vitezovićeve teksta iz A i navedenoga pod B. Eto primjera:

<i>Thesaurus</i> str. 243 <i>Frigus, oris, gelu</i>	<i>Zima</i>
* <i>Frigeo</i>	<i>zebsti</i>
* <i>Frigeſco</i>	<i>ozebſti</i>
* <i>Perfrigere</i>	<i>Nazebſti. nahladitiſe. ohladiti ...</i>
* <i>Rafrigeratio</i>	<i>Razhladyenje</i>
* <i>Refrigator</i>	<i>Razhladivac. Hladilac.</i>

U *Lexicon latino-illyricum* nalazimo samo:

l. 213 <i>Frigus</i>	<i>Zima. studen.</i>
l. 213 <i>Frigére</i>	<i>zebſti. myrznuti. ſtinnuti. ſtudenitti.</i>
<i>Frigeſcere</i>	<i>zimitti. hladittiſe.</i>

Da u *Lexiconu* ima latinskih natuknica *Perfrigere*, *Rafrigeratio* ili *Refrigator*, podudarnosti u *Thesaurusu* našli bismo samo pod pojmovnom natuknicom *Frigus, oris*. Činjenica da je na margini u *Thesaurusu* Vitezović ispisao za njih odgovarajuće hrvatske ekvivalente, a u *Lexicon* ih nije unio, svjedoči nam da je *Lexicon* pisao u žurbi i da je, vjerojatno, i taj rukopisni rječnik bio radna verzija jednog zamišljenog, savršenijeg.

8. Grafijska rješenja na marginama *Thesaurusa* ukazuju na to da je hrvatske ekvivalente zapisivao u više navrata, kroz više godina. Naime, nema dvojbe oko grafema *ç, ć, í, ŋ, ž* u svim rukopisnim zabilježbama na marginama, upravo istovjetnim rješenjima u *Lexiconu*, za koje se smatra da su vrhunac njegove grafijske reforme, koju nikada nije do kraja proveo ni u jednom od svojih tiska-

nih tekstova. Zapisano rješenje u *Kronici* "Medtimgoga gdi najdete f, čtite kako da bi bilo fz. Tako ravno c mesto cz, mesto ly, Dalmatini fh namesto x ..." ²⁸ upućuje nas na zaključak da je dio bilješki u *Thesaurusu* zapisivao prije *Kronike*, dakle prije 1696. godine: primjeri 71. *Mlikopijacz*, 100. *otecz*, 106. *Vulicza*; u *Lexiconu* je u svim navedenim primjerima zapisao c. Dalje, u rukopisu na marginama *Thesaurusa* nailazimo na primjere: 26. *szzatti*, 38. *habattise*, 93. *Rif*; u *Lexiconu* navedeni hrvatski ekvivalenti imaju doslovno provedeno f. Slogotvorno r u primjeru 30. *Verhunez* zapisano je s er, dakle identično rješenjima iz *Kronike*, gdje je sustavno zapisano er.

Uspoređujući grafiju Vitezovićevih bilješki na marginama Faberova rječnika s grafijom iz *Odiljenja* (1684), možemo izložiti sljedeće: Slogotvorno r zapisano je kao er, primjeri 56. *Ogërlina*, 62. *Skërgutati*, 63. *Mërmrati*; za razliku od istovjetnih hrvatskih ekvivalenata u *Lexiconu*, koji svi odreda imaju yr. Realizacija č uz pomoć ch u primjeru 104. *vu chem sze noge umivaju* identična je rješenjima iz *Odiljenja*.

Navodimo dalje grafijske nepodudarnosti bilježaka s margina i onih iz *Lexicona*: primjeri 80. *noćopisie* i 82. *vinopia* bez intervokalnoga j, koje ćemo vidjeti potom u *Lexiconu* s umetnutim j; kao i ć iz primjera 43. *firisće*, koje u *Lexiconu* Vitezović bilježi u varijanti t'. Digram gh iz primjera 27. *Vragh* i 95. *Bogh* varira u *Lexiconu* kao g u *vrag*, ali i kao gh u *Bogh*.

9. Ovakovo nizanje grafijskih podudarnosti ili nepodudarnosti iz *Thesaurusa* i *Lexicona* zahtijeva sustavnu analizu, i to svih bilješki s margina. Tom postupku prethodit će i rekonstrukcija dijela teksta koji je nepovratno izgubljen obrezivanjem listova. Leksičke podudarnosti zahtijevaju na isti način zasebna proučavanja. Gore navedene usporedbe zamislili smo samo kao uvod u to istraživanje, koje će biti predmet našeg daljnjeg rada. Napomene koje smo iznijeli na temelju 119 nasumce izabranih primjera nedvojbeno su nas uvjerile u sljedeće:

1. Vitezovićeve bilješke pronašli smo na marginama *Thesaurus eruditionis scholasticae* Bazilija Fabera. Za spomenuti primjerak rječnika tvrdimo da je izašao iz tiskare Gottharda Voegelina pri samom kraju 16. stoljeća ili, najkasnije, u prvim godinama 17. stoljeća.

2. Prema opsegu Vitezovićevih hrvatskih ekvivalenata na marginama i njihovoj leksičkoj podudarnosti s tekstom iz *Lexicona*, te s obzirom na grafijske podudarnosti koje pratimo upravo kroz njihovu promjenu, odnosno zrenje od njegovih zadnjih tiskanih knjiga do *Lexicona*, kao i nepobitnu podudarnost latinskih natuknica u oba djela, zaključujemo da je navedeni Faberov rječnik bio predložak *Lexicon latino-illyricum* P. R. Vitezovića.

3. Napome o grafijskoj podudarnosti bilježaka s margina s istovjetnim rješenjima iz *Odiljenja* (1684) ili s onima iz *Kronike* (1696) dokazuju da ih Vitezo-

²⁸ Vidi J. Vončina, *Jezična baština*, Književni krug, Split 1988, str. 239-240.

vić nije zapisao odjednom, već ih je povremeno zapisivao u dužem vremenskom slijedu, počevši već od godina pripremanja *Odiljenja*, oko 1680. Dakle, pisanju njegovih rječnika (ovdje ne zaboravljamo izgubljeni hrvatsko-latinski dio) prethodila je priprema od oko tri puna desetljeća, pri čemu se upiremo na tvrdnju V.Putanca da je Vitezović prepisivanje *Lexicon latino-illyricum* obavio u godinama 1706-1708.

Zusammenfassung

EINE VORLAGE ZUM *LEXICON LATINO-ILLYRICUM* VON P. R. VITEZOVIĆ

Im Artikel werden zuerst alle Autoren genannt, die aus linguistischer Sicht über das *Lexicon latino-illyricum* von P. R. Vitezović geschrieben haben. Danach berichtet die Autorin über Vitezovićs Notizen, die an den Seitenrändern einer Ausgabe des *Thesaurus eruditionis scholasticae* von Basilius Faber angebracht hat; Vitezovićs Exemplar wurde von der Autorin in der Zagreber *Nacionalna i Sveučilišna Biblioteka* gefunden. Ein analytischer Vergleich lexikalischer und graphischer Elemente von Vitezovićs Notizen im *Thesaurus* mit ihren Entsprechungen im *Lexicon latino-illyricum* haben gezeigt, dass der *Thesaurus eruditionis scholasticae* von Basilius Faber eine der Vorlagen für Vitezovićs *Lexicon* war.